

PROBLEM OCJENJIVANJA U ŠKOLSKOM VJERONAUKU

Marko Pranjić

Na posljednjoj Katehetskoj ljetnoj školi nekoliko puta, bilo u timskom radu bilo u plenumu odnosno na konferenciji za tisak postavilo se pitanje ocjenjivanja vjeroučenika unutar školskog odgojno-obrazovnog programa. Jasno, ako se već otpočetak to pojavilo kao problem, zacijelo to tišti vjeroučitelje te je kao takvo kod teoretičara školskog vjeronauka izazvalo određeni interes da bi se posvetili rješavanju dotičnog problema.

Kako dakle ocjenjivati unutar školskog vjeronauka? Koja područja treba imati u vidu? Koje i kakve kriterije primjeniti? Općenito govoreći, sva područja koja dotiču odgoj, ne samo vjerski, dosta je problematično ocjenjivati. Radi se, naime, o jednoj razini koja nije uvijek i u svakoj situaciji "mjerljiva", naročito kada su u pitanju osobna, dubinska, intimna uvjerenja. Međutim, i takav svijet, doduše ne u svojoj cjelosti, ipak posjeduje elemente koje je moguće promatrati, proučavati, ravnati, usmjeravati, kontrolirati pa onda, na koncu i vrednovati. Da li će se tim zahvatiti cijela stvarnost? Ne, zasigurno ne, ali jedan dobar dio dotične stvarnosti biti će ipak zahvaćen. Kad je riječ o školskom vjeronauku, onda ono što je "mjerljivo" jest usvajanje dugoročnih, srednjoročnih i kratkoročnih *ciljeva* vjerske *spoznaje* i vjerskog *ponašanja*. Ukratko, vrednovati vjeroučenika ne znači vrednovati stupanj njegove religioznosti, stupanj njegove vjere, nego razinu usvajanja vjerskih *pojмова*, *operativnu okretljivost* te usvajanje unaprijed postavljenih *ciljeva ponašanja*.

Svrha i ciljevi školskog vjeronauka

Ovo nas nužno potiče da nešto kažemo o svrhi i ciljevima školskog vjeronauka. Svrha školskog vjeronauka je nešto drugo od svrhe župnog

vjeronauka. Prva se odnosi ne na pristajanje uz određenu vjersku konfesiju (inače bi škola bila mjesto "vrbovanja", "regrutiranja", "prozelitizma!)", nego na *kritičko dozrijevanje*, *osposobljavanje za dijalog* i *osobno sučeljavanje* s religijskim fenomenom, jasno ne isključujući u konačnici vjersku opciju ako čovjek na ovaj način dođe do nje. Ono, dakle, što pripada školskom vjeronauku (za razliku od župnog!) jest stvaranje *osnovne raspoloživosti* (religiozne predispozicije), *nadvladavanje predrasuda*, sposobnost *kritičke revizije*, osposobljavanje za *dijalog* i *sučeljavanje*. Sve ovo (a to nije malo!) može se promatrati i vrednovati.

Kad je pak riječ o *ciljevima* što ih si postavlja školski vjeronauk, a koji podliježu vrednovanju (ocjenjivanju!), tiču se triju razina, područja ili dimenzija procesa cjelovitog dozrijevanja:

- *spoznajna razina*, tj. kognitivno usvajanje pojmova, činjenica i koncepata koji su važni za shvaćanje religioznog fenomena;
 - *razina stavova*, tj. razina osjećaja koji potječu iz čuvstvene sfere kao što su interesi, nutarnji sklad, spremnost za traganje, dijalog, sučeljavanje pod vidom religioznog;
 - *razina operativne sposobnosti*, tj. psihopokretačka okretnost, manualne, izražajne i kreativne tehnike pri upotrebi odgovarajućih dokumenata kako bi se kritički postavilo u vrednovanju različitih religioznih elemenata.
- Ove tri razine ne treba shvatiti hijerarhijski, nego kao komplementarne sektore odgojno-didaktičkog postupka a samim tim i procesa učenja odnosno dozrijevanja učenika.

Primjenjujući pak ovaj sveopći pristup učenja na školski vjeronauk treba imati u vidu četiri područja koja se nikako ne smiju zaobići ili izostaviti:

- *područje religioznog općenito* u svojim psiho-socijalno-kulturalnim manifestacijama (porijeklo, širenje, razvoj i utjecaj religioznog na civilizacije);
- *područje različitih religija* kroz njihove doktrinalne, kulturalne i kulturne karakteristike;
- *područje kršćanstva* kao povijesna i kulturalna činjenica vezano uz određeni društveno-kulturalni ambijent;
- *područje vjerskog angažmana*, tj. vjera kao životna dimenzija i kao program djelovanja.

Kriterijl vrednovanja

Vrednovati rezultate školskog vjeronauka znači procjeniti koliko su usvojeni unaprijed programirani (dugoročno, srednjoročno, kratkoročno!) ciljevi sa strane vjeroučenika a s obzirom na *spoznaju, stavove i operativnost* unutar procesa učenja. Ovaj posao može biti jako apstraktan pa i konfuzan ako se točno ne identificiraju kriteriji vrednovanja. Radi se dakle o tome da bi

se za svako *područje* učenja pronašli kriteriji motrenja i analize koji omogućuju što pouzdanije definiranje stupnja naučenog sa strane vjeroučenika odnosno gradusa njihove zrelosti. Koliko bi i kakvi bi trebali izgledati kriteriji za vrednovanje školskog vjeronauka?

Možda je najjednostavnije da ovdje posegnemo za onim što se već u praksi pokazalo dosta pouzdanim, premda ne apsolutno i u svakom detalju sigurnim. Američki istraživač Bloom sa svojim suradnicima je stvorio tzv. "taksonomiju" kriterija promatranja općeljudskog dozrijevanja. Uz određenu adaptaciju mogu se zacijelo primijeniti na školski vjeronauk. Radi se o deskriptivnoj shemi baziranoj na psihološkim načelima i klasificira niz razrađenih kategorija ponašanja. Još uvijek ta "taksonomija" nije instrument vrednovanja, nego model klasificiranja rezultata odgoja koji naznačuje prikladne kriterije i instrumente vrednovanja procesa učenja. Evo ih ovdje predočene u tabelarnom obliku:

TAKSONOMIJA RAZINA UČENJA PREMA BLOOMU I SURADNICIMA

1. Spoznajna razina

Stupnjevi	Specifikacija	Pojednostavljen
1. Poznavati	1.1. pojedinosti 1.2. način upotrebe podataka 1.3. opći podaci	MEMORIRANJE
2. Shvaćati	2.1. prevesti i pretočiti 2.2. interpretirati 2.3. ekstrapolirati	INTERPRETIRATI PODATKE
3. Primijeniti	3.1. Znati distinguirati zajedničke podatke unutar dvije situacije 3.2. Znati primjeniti opće kriterije na nove situacije	
4. Analizirati	4.1. Specifični elementi 4.2. Odnos među različitim elementima i podacima 4.3. Načela koja reguliraju organizaciju podataka	RIJEŠITI PROBLEM
5. Sintetizirati	5.1. Načiniti osobni elaborat 5.2. Načiniti plan ili program djelovanja 5.3. Izvoditi apstraktne relacije	
6. Vrednovati	6.1. Kroz kvantitativne kriterije 6.2. Kroz kvalitativne kriterije	

Osjećajna razina

Supnjevi	Specifikacija	Pojednostavljenje
1. Prijemljivost	1.1. Svjest i pažljivost 1.2. Spremnost ponove zaživjeti 1.3. Kontrolirana, kritička i selektivna pažljivost	PRIJEMLJIVOST
2. Reagiranje	2.1. Spremnost na odgovor 2.2. Spremnost na reakciju 2.3. Zadovoljstvo u reagiranju	ODGOVOR
3. Vrednovanje	3.1. Prihvatanje vrednote 3.2. Dati prednost određenoj vrednoti 3.3. Založiti se za vrednotu	
4. Organiziranje	4.1. Konceptualizacija vrednote 4.2. Organiziranje sustava vrednota	POUNUTARNJENJE
5. Karakterizacija (Sustav vrijednosti)	5.1. Generalizirana skupnost 5.2. Karakteriziranje osobnosti	

Psiho-pokretačka razina

Stupnjevi	Specifikacije	Pojednostavljenje
1. Nasljedovanje	1.1. Poticaj ili odgovor na vanjski podražaj 1.2. Ponavljanje uočenog	NASLJEDOVANJE
2. Primjena	2.1. Prema primljenim direktivama 2.2. Izbor najprikladnijih sredstava za postizanje cilja 2.3. Fiksiranje ili postizanje djelotvornih sposobnosti	KONTROLA
3. Preciziranje	3.1. Stvaranje ili predstavljanje pokretačkih oblika 3.2. Kontrola ili sposobnost da se gospodari poticajima	
4. Koordinacija	4.1. Estetski i ritmički sklad 4.2. Susljednost koordiniranih akcija	POUNUTARNJENJE
5. Usvajanje psiho-fizičkih obilježja	5.1. Automatizam ili autonomna reakcija 5.2. Pounutarnjenje i simbolizacija	

Prikupljanje podataka

Kako na koncu prikupiti određene podatke na osnovu kojih se može onda vrednovati vjeroučenika? Za pretpostaviti je da postoji razrađeni program, da su unutar programa naznačeni dugoročni, srednjoročni i kratkoročni ciljevi, da je identificirano područje onoga što

se treba naučiti, potom područje osjećaja i područje konkretne djelotvornosti. U jednom takvom slučaju vrlo je uputno da si vjeroučitelj pripremi shemu za sintetiziranje svih mjerljivih podataka na osnovu kojih će onda vrednovati "napredak", "pasivnost" odnosno "nazadovanje" vjeroučenika te cjelokupne situacije.

HEMA ZA PROMATRANJE																				
Učenici	SPOZNAJNA RAZINA							OSJEĆAJNA RAZINA					PSIHO-POKRETAČKA RAZ.					SVE-UKUPNO		
	1. Spoznaja	2. Shvaćanje	3. Primjeniti	4. Analizirati	5. Sintetizirati	6. Vrednovati	Ukupno po poj.	1. Prijemljivost	2. Reagiranje	3. Vrednovanje	4. Organiziranje	5. Karakterizacija	Ukup. po pojed.	1. Nasljedovanje	2. Primjena	3. Preciziranje	4. Koordinacija	5. Usvajanje psiho-pok. obiljež.	Ukupno po pojedincu	Pojedini učenici
1. Ivo	+++	++	+	-	+	-	7	++	+	-	++	++	7	++	++	-	+	++	7	21
2. Anto	++	+	+++	++	-	++	10	+	-	++	++	+	6	++	+	++	-	++	7	23
3. Ana	+++	++	-	+	+	-	7	+++	++	+	+	+	8	+	++	-	+	++	6	21
4. Iva	+	-	+	++	-	-	4	+	+	-	-	-	2	+	-	+	++	-	4	10
5. Božo	+++	++	++	+	-	+	9	+++	+	++	+	++	9	+++	+	++	-	++	8	26
6. Mara	++	+++	+++	++	+	++	13	++	++	+	++	+	8	++	++	+	++	++	9	30
Ukup. po pojedincu	14	10	10	8	3	5	50	12	7	6	9	8	40	11	8	6	6	10	41	Klasa 131

Nekoliko primjedbi na kraju ovog priloga o ocjenjivanju vjeroučenika u sklopu školskog vjeronauka.

1. Unatoč cjelokupnog ovog načina promatranja uz adekvatne kriterije, nikada se rezultati ne smiju smatrati apsolutnima. Naime, na području religioznog, kao uostalom cjelokupnog područja odgoja, nije moguće sve zahvatiti "mjerljivim" instrumentarijem. Kad se pak pretpostavi da vjera ima uz to vrlo važnu karakteristiku, to da je ona "nezasluženi Božji dar", onda se shvaća ozbiljnost ovoga upozorenja.

2. Znakovi "+" i "-" stavljeni u pojedine kućice koje su rezervirane za spoznajnu, osjećajnu i psiho-pokretačku razinu žele predočiti

određeni stupanj usvojenosti odnosno neusvojenosti ciljeva što si ih je postavio u programiranju vjeroučitelj.

3. Shema omogućava da se odmah uoči odnos među različitim razinama dozrijevanja: za pojedine učenike (horizontalno čitanje) i za grupu odnosno razred (vertikalno čitanje). Na taj način vidi se odmah ne samo konačni rezultat učenika nego i unutar pojedinih područja, ali se u isto vrijeme primjećuju (ovo je vrlo važno za vrednovanje učenja) i "slabe točke" ili poteškoće u asimiliranju svake pojedine razine (vertikalni zbroj). To će omogućiti vjeroučitelju da nadoknadi manje usvojene vidove novim integrativnim elementima (u našem slučaju razina sinteze i vrednovanja).